

בערב פסח 1950 קרה משהו במישו רד קטן שבו שני חזרים, ברחוב ליליני בלום בתל-אביב. קבוצה של בחורים צעירי רים קיבלה לידה שבוועד, שנוסד 13 שנים לפני כן. גיליון מס' 651 של העולם הזה הופיע מטעם מערכת חדשה. הסיסמה "רית" מוטו היתה, דופק הזמן" הוחלפה בסיסמה "בלי מורא. בלי מושא-פנים".

היתה זאת מהפכה קטנה שבועון אחד. כעבור שנים ניתן היה לאמר: היתה זאת מהפכה בעיתונות הישראלית כולה. נדמה לי שהשבוע, 29 שנים לאחר מכן, אפשר לאמר בלי יוהרה: היה זה אחד השלבים הראשונים במהפכה שהתגשמה עתה, מהפכת השלום.

כאשר קיבלנו לידינו את העיתון, לא פירסמנו קול-קורא או מצע. אך לצד הכוונה לחולל מהפכה עיתונאית, היתה לנו גם הכוונה לחולל מהפכה פוליטית-נפישית. לא פירסמנו על כך הודעה מפורצת מעל עמודי העיתון. עברו כמה שנים עד שהעולם הזה יצר לעצמו, את כרטיס-הביקור הרעיוני.

אולם ימים מעטים לפני שרכשנו את השבועון, **באביב 1950**, הופיע ספרי הצד השני של המטבע, שערור או זעם כללי. תיארת בו את מוראות מילחמת-העצמאות, כפי שראיתם בעיני, וצירפת לתיאור זה, "אני מאמין" פוליטי. למעשה היה זה מצע העולם הזה — מצע שהשבור עון דבק בו עד היום. קבעתי את המטרה העליונה האחת: השלום.

"אנחנו לוחמים לשלום. כולנו, כל החייים לים שראו ראשי חברים נקרעים בהפגזה וכידונים תקועים בגופות רעים. אולם שאיפת-שלום זו אסור שתהיה שאיפה פאציפיסטית, שלילית וחסר-אונים, התנגד דות סבילה למילחמה, אחרי שאחרים יציתו את הבהותיה.

שלום שלנו חייבת להיות יוצרת, חיונית, יוצרת. בסיס מעשי לחיי הפרט ולכלל. יהפוך כל מילחמה למיותרת. לבעיות העלוולות לגרום עם מצריים.

לא הסתפקנו בהבעת מישאלה כל-לית. באותו פרק הקדשתי מקום רב לתיי אור השלום שעמד אז לנגד עיני. הנה כמה קטעים מן הדברים שנכתבו ב-1950:

"בעולם של טילים אטומיים ומטוסים סילון" אין מדינה קטנה יכולה להגן על קיומה. היא יכולה למצוא ביטחון וחרות רק כחלק מחידה מרחיבת גודלה. אין מדינות כשלו מסוגלת לאזן את כלכלתה ולכלכל את אורחיה. גם לכך דרושה היחידה מרחבת המקיפה עמים רבים.

"במילים פשוטות: בשנת 1950 אין עוד אפשרות למדינה קטנה להיות בת-חורין, כשהיא מבודדת מן המרחב הסובב אותה. אין עוד קיום למדינת-גטו. אפילו יהיה שיטחה פי כמה משא ארץ-ישראל, ומיספר תושביה פי עשרה, ואם אין קיום למדינה, אין גם קיום גופני לאזרחיה — לא הרות, לא מזון, ולא חדוות-חיים.

"לאומה קטנה נשארו רק שלוש דרכים: או שתתעבר למעצמה גדולה, או שתנסה להיות לאומה גדולה על-ידי מילחמת-טירוף, או שתתלכד עם מדינות בנות-חורין אחרות שתתפתח מרחיבת. יש ומרחב מתלכד כתוצאה ממילחמה — כמו באירופה המיוחית. יש והוא מתלכד בדרך של הסכמה הדדית בין אריות בנות-חורין — כשם שנוצר איחוד מדינות בנלוכס, או כשם שמנסים כיום ליצור איחוד של אירופה המערבית."

נדמה שדברים אלה כבר מקפלים בתוכם את כל הוויכוחים הגדולים של 29 השנים האחרונות — הוויכוח על ארץ-ישראל השלמה שעדיין לא נולדה, הוויכוח על התלות ב"ארה"ב, הוויכוח על השלום, ונדמה כי רק היום, כעבור 29 שנים, הפכו המילים האלה אקטואליות.

שנה רבע לפני פירסום אותו ספר נתבקשתי על-ידי מערכת הארץ לכתוב מאמר על המצב שישרוי אחרי המילחמה.

כתבתי את המאמר בבית-ההבראה גבי-עזר, שם החלמתי אחרי פציעתי. והוא פורסם ב-28 בינואר 1949, סמוך לבי-חירת הכנסת הראשונה. הוא נשא את השם "Pax Semitica" — "השלום השמי", גם הוא מהווה חלק מן המצע, שעמד לאחר מכן לנגד עורכי העולם הזה.

פסלתי במאמר את האשלייה הרווחת של ברית עם המלך כבדאללה, והמשכת: "חשובים אלה, והעובדות האחרונות שנוצרו בשדה-הקרב הנגבי, מעלים על נס כיוון חדש למדיניות-החבר הישראלית, כיוון שאחרים מבינינו חשבו עליו זה מכבר — מדיניות של הסדר עם מצריים. בניגוד למקובל, יחיי רוצה להעיר כאן הערה אישית, כדי למנוע חששות לנטייה סנטימנטלית, כחייל ביחידה קרבת נפל בגורלי ללחום בחילות-הפלישה המצריים למן היום הראשון לחזיתם ארצה, ועד להיפצעי זה לא מכבר על-ידי כדורים מצריים. מרבית חברי נפצעה, וחלק גדול מהם נהרגו, על-ידי מצריים. אין לי איפוא כל סיבה לחיבה מיוחדת דווקא למדינה ערבית זו.

ברם, בראותי צעירים עבריים ומצריים מוטלים זה בצד זה בטויליחיים בדרכי הנגב, שאלתי את עצמי את פעם — לשם מה הרגו אלה את אלה? למצריים יש אפיקיה-התפשטות טבעיים, שנקבעו לה על-ידי הגיאוגרפיה הלהים טוריה: דרומה לסודאן ומערבה ללב... ואילו באסיה אין למצריים כל אינטרס אמיתי — חוץ מן הדאגה פן תתחוק מדינה ערבית אחרת יתר על המידה, וחוף מריגשי הסולידריות הערבית, הקיימים בלי ספק בלב האינטלגנציה המצרית. מבחינה כלכלית, קיימים התנאים לית-סיוג-מולין טובים לטובת שני הצדדים...

שקבענו פעמים בלא-ספור לאחר מכן: השלום הוא היעד העיקרי של דורנו, לא ייתכן שלא יהיה משרד ממשלתי האחראי לכך, שיקדיש לכך מאמץ מרוכז במשך כל ימות השנה. גיבשנו רעיון זה באוקטובר 1956, שבוע לפני מלחמת-סיני, במאמר שנשא את הכותרת "מטכ"ל לבן". גם מושג זה הפך שדבר.

גם היום, יותר מ-22 שנים לאחר מכן, אחרי חתימת-השלום, אין מוסד כזה קיים. הכל נעשה באילחור מגוחך. אין צוות קבו ועמוסה, אין מערכת מתפקדת. בורים וחובבים, בעלי תוארים מינהליים שונים, ממטירים על הממשלה גיירות מצחיקים. ב-1954 פירסמנו את התוכנית שנקראה "מיבצע ששמעאל", ובה הצעה לפיתרון בעיית הפליטים הפלסטיניים. כעבור שנה, בסוף 1955, בעת המהיר מות הגדולות בירדן, פירסמנו את המאמר "מי האויב, בעצם?" העלינו בו רעיון, שעורר או תדהמה ווילול: שב-על-בריתנו האמיתית הוא העם הפלסטיני, ולא המלך ההאשמי. הצענו לתמוך בתנועת-היחרור פלסטינית (ולמעשה הצענו לעזור בהקמתה, על-ידי אספקת נשק, כסף, תחנת שיורר ועוד), כדי שתקים את מדינתה בשני עברי הירדן.

כעבור שנה וחצי, ביוני 1957, פירסמנו את התוכנית המפורטת הראשונה להקמת מדינה פלסטינית חופשית לצד ישראלי. קראנו לתוכנית "אוגדה הירדן". הצענו שתקום פדרציה ("אוגדה") של ישראלי והמדינה הפלסטינית, במיסגרת קונפדרציה גדולה של המרחב כולו, שבה תהיה ישראל שותפה מרכזית. עשר שנים לאחר מכן, ביוני 1967, למחרת מילחמת ששת-הימים, פירסם העו-

לם הזה תוכנית מפורטת נוספת להקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל, תוך שיתוף וברית עימה. עוד במהלך המלחמה עצמה פנינו אל ראש-הממשלה, לוי אשכול, ובי-קשנו ממנו לעשות מחוזה דראמתי, לפי נות אל העם הפלסטיני, מוכה-ההלם, ולהכיר ציע לו חרות ועצמאות תמורת שלום וידידות. את המכתב הזה פירסמנו ב-9 ביולי 1967, היום החמישי של המלחמה. מעל עמודי הצהרון דף, שהופיע במשך חודשיים מטעם העולם הזה. אין צורך להמשיך. הדברים ידועים.

פעמים רבות נשאלנו, במהלך השנים, האם אינכם מתיאשים לעולם? קולכם הוא כקול קורא במידבר. שונאים אתכם. במיקר רה הטוב ביותר, מחייכים על הנאיביות שלכם. בלי אתם עמלים? לשם מה אתם מתאמצים? אודה על האמת, פעמים ללא-ספור שאלתי את עצמי את אותן השאלות. כאשר אדם כותב את דבריו שבוע אחרי שבוע, במשך עשרות בשנים, ונדמה לו ששום דבר אינו זז — מוכרחה להתגנב ללבו, מפעם לפעם, נימה של תיסכול וייאוש. כיום ישנה תשובה לכל השאלות האלה. האות המודפסת היא דבר מופלא. אתה כותב אותה בטקט של חדרך (או ברעש של חדר-מערכת). אינך רואה את הקורא. אתה יכול רק לדמיין לך קורא דמיוני — אך לרוב זוהי דמות הקיימת רק בדמיונך. אתה נתקל בתגובות נזעמות, מקבל מיכתיביאומים לרוב, ומפעם לפעם גם פצצה או סכין. כאשר מישהו טורח לשבח אותך, אתה נבוך, ואינך בטוח אם אין אלה אלא דברי-נינועם ריקים. אין לך תשובה לשאלה האחת המטרידה אותך באתם: האם זה משפיע על מישו?

מסתבר, איפוא, שמבחינה תיאורטית, לכל הפחות, אין סתירה בין האינטרסים המהיריים של מצריים לבין אלה של מדינת-ישראל, וברור כי שותפות בין ישראל ומצריים, שכוחה הפוטנציאלי עולה על כוחן של כל שאר המדינות הערביות יחדיו, עשויה לשמש ערובה לשלום איתן במרחב זה ולעצמאותו המכסימלית. באותם הימים עדיין היתה המילחמה בעיצומה. בהמשך המאמר הצבעתי על הסיכויים לצרף לברית הישראלית-מצרית את לבנון וסוריה, וסיכמתי:

"שותפות בין מדינות קיימות אינה אלא צעד ראשון לקראת אידיאל מדיני: שותפות בין ישראל מתקדמת ובין חבר עמים ערביים שהשתחררו מעול הפיאודליים והחותרים לקראת קידמה חברתית. רק עם הגשמת אידיאל זה, שאינו יכול להתגשם אלא במרוצת השנים, תהיה מדינת-ישראל בטוחה, ותהיה התפתחותה מובטחת... נוכל ליצור בבוא היום שותפות של ממש, שותפות אמיתית של העמים השמיים."

עברו שלושים שנה וחודשיים מאז נכתבו הדברים. או הם היו מוזרים ובלתי-מיובנים.

במשך 29 השנים ניהל העולם הזה מאבקים רבה — נגד השחיתות, נגד הכיפיה הדתית, נגד הרודנות הביורוקרטית, נגד הפער החברתי. כמה מן המאבקים האלה הפכו חלק מהפולקלור של הארץ. אך האפיל על כולם המאבק האחד, הגדול, למען השלום.

בנובמבר 1953 העלינו לראשונה את הרעיון שיש להקים מיניסטרוין מיוחד, בראשותו של שר בכיר, שיטפל אך ורק בבחייה של השגת השלום. קבענו אז, כפי

והנה, כשבאתי לראשונה למצריים, בי-דצמבר 1977, ובביקורי שם מאז, נסתבר לי כי מזה שנים רבות נקראים שם דברי העולם הזה בתשומת-לב, ומגיעים אל הי אישים הקובעים בתגומם טוב ומדויק, גם בשנות האיבה הטוטאלית הגיעו הדבר רים לתעודתם, מצאו מסילות אל הלב והמוח, ואולי, מי יודע, תרמה תרומה לעיי צוב החלטות, שקבעו את גורל המרחב. מעניינת עוד יותר הדרך שמצאו דברינו אל המחנה הפלסטיני.

אחרי מילחמת ששת-הימים כתבתי מיכתיב גלוי ליאסר עראפתה, מיכתב גלוי הוא, "גימיק" עיתונאי, ואין הוא דומה למיכתב אמיתי. אך יש לו תובת, וכאשר אתה כותב אותו, אתה שואל את עצמך אם המכתוב יקרא את הדברים.

לא מכבר נודע לי כי שנים רבות אחרי פירסומו של אותו מיכתב גלוי, ציטט עראפאת דברים מתוכו באוזני זרים. וב-1971 פירסם אשף בכיירות, בשפה הערבית, ספר בשם אורי אבנרי והציונות החדשה, ובו יזכוח נוקב עם רעיונות העולם הזה, שצוטטו בהחבה רבה, תוך שלילתם הגמורה. הרעיון של הקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל, ותוך שלום עימה, נפסל בספר מכל וכל. ואילו כיום ברור כי המחנה המרכזי הגדול של אשף חותה להגשמת התוכנית הזאת בדיוק — תוכנית שנולדה, למעשה, מעל עמודי העולם הזה. באיוו מידה השפיעו דברינו על הוויכוח הפנימי ועל ההתלבטויות של דור של מי הגיגים פלסטיניים צעירים, גם בשעה שהם תיכננו מעשי-פיגוע בישראל?

ובעיקר — **השפעתנו** על עמנו שלנו, האם השפעתנו? 29 שנתונים גדלו ובגרו מאז קיבלנו לידינו מערכת זו. חיים כיום בארץ מאות אלפי נשים ואנשים, שקראו את העולם הזה מאז עמדו על דעתם. הם ידעו שיעות העולם הזה על הנושא המרכזי הזה, ועל נושאים רבים אחרים, הם "חריגים", ובלתי-מקובלים. הם קראו את ההתקפות הבלתי-יפוסקות עלינו, שאמרו כי אנחנו נאיביים, חסרי-תבונה, ואולי בוגדים, עוכי ריישראל.

קשה לדעת כמה עזר העולם הזה לדור הזה לעמוד מול שטיפת-המוח המתמדת של אצעי-התיקשורת הלאומניים — אותם המנסים גם עתה לקלקל את חדוות-השלום, אותם המעמידים עתה פנים כאילו המציאו את השלום, כאילו לא הריעו לכל המילי-חמות ולכל מטיפי-המילחמה, כמה מילים, ממיליוני המילים שפירסמנו, נקלטו, במודע או שלא במודע? אצל כמה קוראים הם עוררו מחשבה חדשה, תהליך עצמאי של חשיבה? את זאת לא נדע, כמובן, לעולם. אנחנו רואים רק את התוצאות.

בימים אלה, ערב תום השנה ה-29 של פעולת מערכת זו, נחתם השלום עם מצריים.

מי שחתם עליו הכיר בנכונותן של כמה מן האמיתות החשובות ביותר, שהשפנו להן במשך השנים האלה: שיש עם מי לדבר, שהשלום חשוב יותר משטחים, שצריכים להתחיר את כל השטחים שכבשנו ב-1967 כדי להשיג את השלום, שהביטחון האמיתי טמון ביחסים בין העמים ולא בקילומטרים, שישאל יכולה וצריכה לשתלב במרחב, הוא גם הכיר בקיומו של העם הפלסטיני ובקיום, וזכויותיו החוקיות, ממשלת-ישראל עלתה על המסילה ש-הנחנו במשך שנים. עדיין קשה לדעת עד לאיזו תחנה היא התקדם על הפסים האלה — אם תגיע אל התחנה הסופית, או שתעי צור את הרכבת באחת התחנות בדרך.

הלוואי ויזכרנו להתפטר עתה ממאבי קנו על השלום, ולהתמסר ביתר-ישאת למאבי בקים אחרים, על דמותה של המדינה, דמור תו של העם ואיכות חיינו. חוששני שעדיין לא הגענו לכך, עלינו להאבק כדי שרכבת-השלום תזוז קדימה, אל התחנה הבאה, בדרך עלולים אנו להי קרא למאבקים חריפים יותר, מכריעים יוריה, מכל אשר ידענו עד כה. כי בגדה המערבית וברצועת-עזה עלולים לקרות דברים נוראים. לכן אין יום ההולדת ה-29 יום של מנוחה או סיכום. אחרי ששלחנו מבט חטוף אחורה, נסתכל שוב לפנים. **בלי מורא, בלי מושא-פנים.**

אורי אבנרי